

**NOVI PROGRAM
POSlijEDIPLOMSKOGA DOKTORSKOG STUDIJA
NA ODSJEU ZA ETNOLOGIJU I KULTURNU
ANTROPOLOGIJU**

VITOMIR BELAJ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
10 000 Zagreb, Ivana Lučića 3

Doktorski je studij zaključni segment visokoškolskoga obrazovanja. Tko je stekao doktorsku titulu, ne može na sveučilištu dobiti neku višu. No, vrijednosti doktorskih titula koje se stječu na pojedinim sveučilištima ne mogu se međusobno lako izjednačiti. Vrijednost titule prosuđuje se prema ozbiljnosti postupka stjecanja doktorata na određenom sveučilištu, prema ugledu pojedinih nastavnika i samoga sveučilišta koje je dodijelilo doktorat. Razumljivo je, stoga, nastojanje svih ozbiljnih visokih učilišta i obrazovnih sustava, da postupak stjecanja doktorata bude što kvalitetniji. Pritom, dakako, svatko sebe mjeri prema onima za koje vjeruje da su bolji, uspješniji, priznatiji (danas se kaže: prepoznatljiviji) od njega. Vrijedi to ne samo za stjecanje doktorata nego za cjelokupni proces školovanja. Posljedice takvih nastojanja su sve češće reforme obrazovnih sustava u pojedinim zemljama, čemu smo svjedočili i u nas.

Danas smo svjedoci nastojanja velike skupine, mahom europskih zemalja, da međusobno usklade obrazovanje na svim razinama kako bi se postigao lakši protok i studenata i nastavnika i stvorilo nešto što se naziva europskim akademskim prostorom (službenije: *EHEA – European Higher Education Area*, Europski prostor visokoga obrazovanja). Da bi se to postiglo, potrebno je međusobno uskladiti osnovne crte u obrazovnom zakonodavstvu pojedinih zemalja počevši od terminologije, zatim načine studiranja te vrijednosne sustave. Pri usklađivanju nije riječ o pukom izjednačavanju, već o nastojanju da se od drugih sudionika preuzmu rješenja koja se čine boljima. Prvi, bliži cilj ovih reformi jest stvoriti ujednačeni akademski prostor

s lako prepoznatljivim i usporedivim stupnjevima obrazovanja te uvođenje dodatka diplomi (*Diploma Supplement*) kako bi se promicalo zapošljavanje europskih građana. Sustav bi se studija temeljio na dvama glavnim ciklusima: preddiplomskom i diplomskom. Pristup drugom ciklusu studija zahtijeva uspješno završen prvi koji bi morao trajati najmanje tri godine. Prvi stupanj obrazovanja smatra se potrebnim stupnjem kvalifikacije na europskome tržištu rada i daje polazniku zvanje *prvopristupnika* (*baccalaureus*). Drugi će pak ciklus, u pravilu dvogodišnji, voditi k diplomi (i zvanju *magistar struke*). Uspješno završeni drugi stupanj omogućuje, konačno, pristup trećemu, poslijediplomskom (doktorskom) studiju i zvanju *doktor znanosti* (ili *umjetnosti*).

Pritom se očekuje da će studenti moći (i trebati) tijekom studija seliti sa sveučilišta na sveučilište, bez obzira na državne i jezične granice, kako bi se ubrzala izmjena znanja, iskustava, vještina te stvarali širi, međunarodni krugovi poznanika među kolegama. Za ovo će trebati prevladavati zapreke koje stoje na putu slobodnom kretanju, *mobilnosti*. Ovome će poslužiti uvođenje bodovnog sustava poput ECTS-a (*European Credit Transfer System*, Europski sustav prijenosa bodova) kao prikladnog sredstva u promicanju najšire razmjene studenata, i to bez predrasuda prema njihovim statutarnim pravima. Jednaka se mobilnost očekuje i od nastavnika.

Drugi je pak cilj, onaj dalji, međunarodna konkurentnost europskoga sustava visokoga obrazovanja koja će kroz obrazovanje stvoriti od Europe jedinstvenu znanstvenu i tehnološku velesilu ravnopravnu drugim najrazvijenijim područjima svijeta.

Poticaj tim nastojanjima dala je *Magna Charta Universitatum* iz 1988. godine, a kristalizacijsku točku ovoga novog europskog akademskog prostora predstavlja deklaracija što su je 19. lipnja 1999. potpisali ministri zaduženi za visoko obrazovanje iz 29 europskih država na povijesnom susretu u Bologni. To je bila takozvana *Bolonjska deklaracija*, a prema njoj se cijeli ovaj postupak usklađivanja zove *bolonjskim procesom*. Uskoro su se Bolonjskoj deklaraciji priključile i druge zemlje, među njima i Hrvatska, pa Deklaracija danas ima 47 potpisnica. U Hrvatskoj su se temeljito i užurbano izradile nove osnove sustava studiranja u skladu s načelima Bolonjske deklaracije.

Time je za opstojnost etnoloških i kulturnoantropoloških znanosti u nas postala prijeko potrebnom izrada programa novoga doktorskoga studija.

Toga su se zadatka prihvatili dr. sc. Vitimir Belaj, dr. sc. Tihana Petrović Leš, dr. sc. Tomislav Pletenac i dr. sc. Nevena Škrbić Alempijević koji su u suradnji s drugim kolegama i sa stručnjacima iz *Oddelka za etnologiju in kulturno antropologiju* Sveučilišta u Ljubljani te Instituta za kulturalne studije i povijest umjetnosti (*Institut für Kulturstudien und Kunstgeschichte*) Sveučilišta u Bergenu koncipirali takav program. Pri izradi programa poslijediplomskoga doktorskog studija pomogla je činjenica da je *Program poslijediplomskoga znanstvenog studija etnologije/kulturne antropologije*, sastavljen još godine 1995, dakle, prije donošenja Bolonjske deklaracije i pokretanja bolonjskoga procesa, predviđao i doktorski studij kao dio poslijediplomskoga znanstvenog studija etnologije/kulturne antropologije. Godine 2001., kada je postalo jasno da se nikako ne može u dogledno vrijeme donijeti novi zakon o visokom školstvu, napravljen je privremeni *Pravilnik o poslijediplomskome znanstvenom studiju etnologije/kulturne antropologije* u koji su već bile unijete i neke promjene koje su odražavale duh bolonjskoga procesa. *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, donesen u srpnju 2003., omogućio je, konačno, izradu posve novoga *Programa poslijediplomskoga doktorskog studija etnologije i kulturne antropologije* koji je u svibnju 2006. upućen Vijeću Filozofskoga fakulteta na daljnji postupak.

U čemu su bitne razlike između staroga i novoga programa poslijediplomskoga studija etnologije i kulturne antropologije te postupka stjecanja doktorata? Stari je sustav poznao četverogodišnji diplomski studij, dvogodišnji magistarski studij i stjecanje doktorata izvan studija. Privremeni je *Pravilnik* donio mogućnost doktorskoga studija kao jednogodišnjega nastavka magistarskoga studija.

Novi sustav predviđa pak trogodišnji preddiplomski studij, dvogodišnji diplomski studij (titulom *magistar* izjednačen je s dosadašnjim poslijediplomskim) te poseban intenzivni trogodišnji doktorski (u budućnosti i kraći specijalistički) studij. Doktorat će se, dakle, moći dobiti nakon uspješno ispunjenih svih obveza na doktorskom studiju. Stjecanje doktorata izvan doktorskoga studija zadržano je samo za pojedince koji su magistrirali prema starim programima.

Predlagači su poslijediplomski doktorski studij etnologije i kulturne antropologije brižno uspostavili na načelima bolonjskoga procesa. Kakvoću namjeravaju postići iskustvom i znanstvenom stručnošću svih sudionika koji

će sudjelovati u njegovu izvođenju. Studij je organiziran tako da promiče suradnju s drugim sveučilištima i institutima u zemlji i inozemstvu. Zamišljen je kao dio cjeloživotnoga obrazovanja etnologa i kulturnih antropologa uz stručne, specijalističke i postdoktorske studije, pa će pojedini polaznici dijelova studija moći dobiti posebne potvrde (certifikat) o apsolviranju zaokruženog dijela doktorskoga studijskog programa. Očekuje se da će načinom izvođenja studij ostvariti usporedivost sa sličnim programima u EU i unaprijediti poslijediplomsko obrazovanje u Hrvatskoj te povećati kakvoću znanstvenoga rada.

Namjera je doktorski studij čvrsto povezati s istraživačkim procesima, što znači da će studij biti organizacijski vezan uz neposredni istraživački rad polaznika studija. Studij će se odvijati tijekom i unutar procesa istraživačkoga rada na znanstvenim projektima. Studenti doktorskoga studija bit će angažirani u znanstvenome radu, pisanju znanstvenih izvješća, znanstvenih članaka, organiziranju znanstvenih ekspertnih baza znanja, izlaganju na znanstvenim skupovima (kolokvijima, konferencijama, simpozijima i sl.) i u nastavnome radu, dakle, u proizvodnji, organizaciji i širenju znanja. Doktorski studij organiziran je tako da pruža i omogućuje vođenje (mentorstvo) i praćenje (akademski nadzor) studenata. Studij je utemeljen na individualnom kurikulumu koji će biti izrađivan za svakoga pojedinog polaznika.

Studij je, radi uspješnijega i kvalitetnijega izvođenja, koncipiran zajedno s *Oddelkom za etnologiju in kulturno antropologiju* Sveučilišta u Ljubljani. Kada jednom u potpunosti zaživi, pokrivat će ne samo područje dviju država (Republike Hrvatske i Republike Slovenije), nego će biti zanimljiv i za Republiku Bosnu i Hercegovinu (gdje nema takvoga studija) te za područja država u kojima živi hrvatska i slovenska nacionalna manjina, a bit će zanimljiv i polaznicima iz drugih zemalja.

Studij je utemeljen na znanstvenom radu unutar projekata i programa koji pokrivaju područje etnologije i kulturne antropologije te će polaznike osposobljavati za samostalan znanstveni rad u ovoj grani znanosti. U izvođenju programa studija sudjelovat će znanstvenici i nastavnici s visokoškolskih i znanstvenih ustanova u Hrvatskoj i Sloveniji te znanstvenici iz inozemstva.

Studij je koncipiran tako da se u cijelosti ili dijelom (neki od modula) može povezati sa sličnim studijima na drugim sveučilištima. Osim *Oddelka*

za etnologiju in kulturno antropologiju Sveučilišta u Ljubljani, u organizaciji i izvođenju studija sudjelovat će, u raznim oblicima, i *Odjel za etnologiju i socijalnokulturnu antropologiju* Sveučilišta u Zadru, *Institut za etnologiju i folkloristiku* iz Zagreba te norveški *Institutt for kulturstudier og kunsthistorie*, *Det historisk-filosofiske fakultet*, *Universitetet i Bergen*.

Ovako široko postavljena suradnja osigurat će provedbu međunarodno prepoznatljivih i dovoljno opsežnih znanstvenih istraživanja koja omogućuju veći izbor mentora za vođenje doktorskih disertacija i akademsku (internu) kontrolu kvalitete disertacija. Doktorski studij etnologije i kulturne antropologije jedinstven je studij unutar znanstvenoga polja, čime je osigurana njegova istraživačka i kadrovska baza. Onaj segment mogućega zajedničkog studija koji će se izvoditi u organizaciji zagrebačkoga Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju temeljit će se na tradiciji hrvatske etnologije i kulturne antropologije i dalje će ju promicati.

U ovako organiziranom doktorskome studiju u shemi institucionalnoga vođenja i odgovornosti za kakvoću, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta osigurava organizaciju odvijanja i akademski nadzor kakvoće studija, dok će institucije koje će sudjelovati u studiju osiguravati kontrolu odvijanja studija, kadrovske potrebe studija te, posebice, potencijalne mentore koji će putem svojih projekata preuzimati obvezu osiguravanja uvjeta za izradu doktorskih disertacija.

Položaj Zagreba u odnosu na područje koje mu gravitira omogućuje doktorskome studiju koji se bavi kulturama da postane poveznica, most znanstvenih nastojanja i strujanja između tzv. Zapada i jugoistoka Europe i time ga vremenom kvalificira u važan kulturnopolitički čimbenik u procesima europskih znanstvenih integracija.

Novost je programa studija njegova organizacija prema modulima okupljenima oko jedne studijske jezgre, čime se studij više otvara potrebama studenata i tržišta. To omogućuje uključivanje cijeloga studija ili njegovih pojedinih dijelova u zajedničke programe s inozemnim sveučilištima (*joint study programme*).

Ovako organiziran, studij potiče i procese funkcionalnoga povezivanja znanstvenih projekata i programa te proizvodnju i primjenu znanja u znanstvenim institutima, u privatnom i javnom sektoru, odnosno usku povezanost znanstvenih istraživanja i nastave.

Studij će moći upisati studenti koji su završili sveučilišne diplomatske studije etnologije i kulturne antropologije te antropologije, i to s prosječnom ocjenom najmanje 3,5. Studij će moći upisati i pristupnici s diplomom drugoga studija kojem je imanentan etnološki, odnosno antropološki aspekt, s time da će morati položiti razlikovne ispite. Ispite u svakom pojedinačnom slučaju određuje Vijeće Poslijediplomskoga doktorskog studija etnologije i kulturne antropologije.

Pristupnik će morati prigodom prijave priložiti u suvislo pisanu obliku (3-4 kartice) viziju svojega studija i iznijeti teme koje ga posebice zanimaju. Taj bi tekst trebao sadržavati opis znanstvenoga interesa pristupnika, ideje i pitanja vezana za doktorski studij te motivaciju koja ga je vodila pri izboru studija.

Za razliku od preddiplomskih i diplomskih programa, program doktorskoga studija etnologije i kulturne antropologije je posve individualiziran, orijentiran isključivo na najsuvremenije znanstvene spoznaje i usredotočen na pripremu kvalificiranoga i nezavisnoga stručnjaka čija razina obrazovanja odgovara postignutim svjetskim razinama doktorskoga obrazovanja u zapadnoj Europi i u Sjedinjenim Američkim Državama.

Nastava u prvom i drugom semestru u pravilu se izvodi na hrvatskom, slovenskom i engleskom jeziku. Nastava ili dio nastave u okviru *privatissima* može se, prema potrebi i mogućnosti, izvoditi dijelom i na kojem drugom jeziku. Na stranome se jeziku može izvoditi i nastava za koju će se naći interesa u međunarodnoj razmjeni.

Student dogovara temu disertacije tijekom prvoga semestra, nakon čega se opredjeljuje za jedan od predviđenih modula. Istodobno student, u suradnji s mentorom, kreira vlastiti kurikulum i podnosi ga Vijeću studija na odobrenje. Nakon toga student započinje s istraživačkim radom i koncipiranjem disertacije. U ovako zamišljenu studiju važnost voditelja (mentora) mnogo je veća nego dosad. Student dobiva osobnoga voditelja tijekom prvoga semestra, i to iz reda nastavnika izabranih u znanstveno-nastavno ili odgovarajuće znanstveno zvanje. U načelu si ga bira sam student, no broj studenata po voditelju bit će ograničen. Mentor odgovara za znanstveni rad studenta i pomaže mu u pripremi teme i izradi doktorskoga rada te vodi evidenciju o tijeku studija i uspjesima povjerenoga mu studenta.

Predmeti (kolegiji) raspoređeni su u module. Svaki modul ima obvezni jezgreni predmet i više izbornih. Broj modula može se povećati, ovisno o interesu i potrebama polaznika i grane. U prvome tečaju studija predviđeni su moduli:

- a) Kulturnoantropološki problemi
- b) Etnokulturni problemi jugoistočne Europe
- c) Mitologija i pučka religioznost.

Prvi modul važan je za daljnji teorijski razvoj etnologije/kulturne antropologije, drugi proizlazi iz smještaja Zagreba i Hrvatske na sastavnici zapada i jugoistoka Europe, a treći je uvjetovan činjenicom da se problemi te vrste do sada u nas nisu sustavno obrađivali. Očekujemo da će biti lako u ovako koncipirani doktorski studij uklopiti i druge module, primjerice, folkloristiku i biološku antropologiju, čime bi se obuhvatile sve grane znanstvenoga polja etnologije i antropologije.

Opseg nastave najveći je u prvim dvama semestrима. Jezgreni predmet ima, u pravilu, 60 nastavnih sati, a izborni po tri. U prvome semestru studenti obvezno slušaju jezgrene predmete triju modula. Ukoliko bi se povećao broj modula, student bi birao tri koja mora slušati, a u sljedećim semestrима birao bi izborne predmete. Student može birati 50% izbornih predmeta iz ponude drugih modula i doktorskih studija, ali ti predmeti trebaju biti u skladu s njegovim interesima i s temom disertacije; student ih izabire u dogovoru s mentorom i s nastavnikom odabrana predmeta. Od trećega semestra prevladava intenzivna nastava kroz *privatissima*.

Privatissimum kao oblik nastave služi sučeljavanju doktoranda s temama i metodama specifičnima za etnologiju i kulturnu antropologiju, i to kroz rad na disertaciji. Ne sadrži predavanja. Ova nastava predviđa i istraživački rad i pisanje znanstvenih radova u funkciji disertacije. U okviru rada na *privatissimu* ulazi i priprema za okrugle stolove, radionice i sl. U radu pojedinoga *privatissima* sudjeluju svi studenti kojima je taj nastavnik mentor.

Svaka doktorandova aktivnost (uspješno zaključen predmet, izlaganje na znanstvenom skupu ili objavljen stručni rad, aktivna pomoć u nastavi) boduje se ECTS bodovima.

Nakon što će izvršiti sve propisane obveze predviđene programom i prikupiti propisani broj bodova, student će izložiti, nakon dogovora s

mentorom, sinopsis (*dispoziciju*) disertacije pred ostalim studentima i pred Vijećem Poslijediplomskoga doktorskog studija etnologije i kulturne antropologije, nakon čega se raspravlja o njemu. Sinopsis sadrži: naslov; kratki uvod iz kojega će se vidjeti razlozi za predloženo istraživanje; teorijsku podlogu i obrazloženje aktualne relevantne spoznaje; ako je potrebno, praktičnu primjenjivost spoznaja do kojih se kani doći; uže područje rada; ciljeve istraživanja i očekivani znanstveni doprinos; obrazloženje metodoloških postupaka, prikaz strukture rada, tj. kratak opisni osvrt na elemente gradiva. Nakon prihvaćanja dispozicije doktorand će pristupiti završavanju svojega doktorskog rada. Završenu disertaciju ocijenit će posebno stručno povjerenstvo, a nakon pozitivne ocjene doktorat može pristupiti obrani disertacije.

Završetkom Poslijediplomskoga doktorskoga studija etnologije i kulturne antropologije polaznik stječe akademski stupanj doktora znanosti (*dr. sc.* iz znanstvenoga područja humanističkih znanosti, znanstveno polje etnologija i antropologija). Doktorska diploma omogućava mu zapošljavanje u znanstvenim institutima i visokim učilištima te daljnji samostalni razvoj i stjecanje znanstvenih, odnosno znanstveno-nastavnih zvanja.